

Promosan-CRSPB

CNEPSS

Ziua Mondială fără Tutun (World No Tobacco Day – WNTD)

31 mai 2015

2. Analiza de situație

Stadiul politicilor împotriva comerțului ilicit cu tutun în 2015

R. Negoescu, C. Bălan, D. Nițulescu, M. Bănățeanu

Sumar

1. Preambul
2. Tabloul actual al fumatului în lume și în Europa
3. Tabloul actual al fumatului în România
4. Actualități privind prevenția și renunțarea la fumat
5. Consumul și piața Țigaretelor “ilicite” în UE
6. Consumul de țigaretete “ilicite” în România
7. Concluzii
8. Bibliografie

1. Preambul

În fiecare an OMS și partenerii săi celebrează pe 31 mai Ziua Mondială Fără Tutun (WNTD), pledând pentru politici eficiente de reducere a consumului de tutun.

Cu ocazia WNTD 2015, statele-părți FCTC, inclusiv România, sunt chemate să întărească colaborarea pentru îngrădirea și eliminarea comerțului ilicit cu produse din tutun. Astfel, conform Articolul 15 din Convenția-cadru OMS pentru controlul tutunului (FCTC): *“Părțile admit că eliminarea tuturor formelor de comerț ilicit cu produse ce conțin tutun, inclusiv contrabanda, producerea ilegală și contrafacerea, precum și dezvoltarea & implementarea unei legislații naționale în acest domeniu în completarea acordurilor subregionale, regionale și globale reprezintă componente esențiale în controlul tutunului”*[1].

La nivel mondial, comerțul ilicit cu produse din tutun constituie o amenințare majoră pentru sănătatea publică și alimentează corupția ce subminează instituțiile statului, dezvoltarea economică, morala politică [2].

Derulată sub sloganul *“Atenție la tutunul netimbrat: vă pândește complicitatea la contrabandă!”* și având temă *actualizarea politicilor globale, regionale și naționale împotriva comerțului ilicit cu tutun*, WNTD 2015 are ca scop întreprinderea de noi pași împotriva comerțului ilicit cu tutun, incluzând conștientizarea publică privind contrabanda, contrafacerea & manufacturarea clandestină.

Trebuie menționat că reprimarea tutunului „ilicit” nu trebuie interpretată în nici un caz ca o recomandare a celui „licit”. Licit sau ilicit, tutunul este la scadență mortal, cu o primă de pericolozitate, desigur, pentru cel necontrolat, de contrabandă. Atitudinea corectă, din punctele de vedere etic, medical (individual) sau al sănătății publice (colective) este: fără tutun de orice fel.

2. Tabloul actual al fumatului în lume și în Europa

Fumatul continuă să reprezinte o endemie globală. Aproape 80% din miliardul de fumători actual trăiesc în țările cu venituri mici și medii.

Anual circa 6 milioane de oameni își pierd viața din cauza fumatului. Peste 5 milioane din aceste decese sunt rezultatul consumului direct de tutun, iar peste 600 000 sunt atrase de fumatul pasiv. Lipsa unor măsuri urgente ar putea ridica numărul deceselor anuale la peste 8 milioane până în 2030.

Numai 1 miliard de persoane (16 % din populația lumii) sunt protejate de legi cuprinzătoare antifumat la nivel național.

Combaterea fumatului pasiv impus nefumătorilor îmbracă o certă semnificație etică. La adulți, fumatul pasiv provoacă boli cardiovasculare și respiratorii grave, boli coronariene și cancer pulmonar. La gravide, atrage greutatea mică la naștere a fătului, iar la sugari poate provoca moarte subită. Peste 40% din copii au cel puțin un părinte fumător, iar aproape jumătate dintre copii respiră regulat aer poluat de tutun în locurile publice; în 2004 28% din decesele atribuite fumatului pasiv se înregistrau la copii [3].

*

Regiunea Euro-OMS înregistrează actualmente printre cele mai mari procente de decese atribuite tutunului: 16% din totalul deceselor la adulții ≥ 30 ani sunt cauzate de tutun. Pentru comparație, în regiunile OMS Africa și Mediterana 3% respectiv 7% dintre decese sunt atribuite tutunului, în timp ce media globală este de 12% [4].

În Regiunea Euro-OMS, aproximativ 41% bărbați fumează. Ponderea în rândul femeilor este de 22%, sensibil mai mare comparativ cu Regiunile Africa, Asia și Orientul Mijlociu (3-5%).

Prevalențele fumatului la adulții europeni de gen masculin sau feminin sunt aproape egale în țări precum Austria, Danemarca, Irlanda, Olanda, Suedia și Regatul Unit al Marii Britanii, în timp ce în Suedia și Norvegia prevalența fumatului zilnic este mai mare la femei. Pe aceeași linie, mai multe fete decât băieți fumează în Bulgaria, Croația, Polonia și Slovenia [4].

Față de 2005, în 2009 Regiunea Euro-OMS a înregistrat o scădere a prevalenței fumătorilor atât în rândul bărbaților – de la 44,9 la 41%, cât și în rândul femeilor – de la 25 la 21%. Îmbucurător, ponderea fumătorilor de ambele genuri ≥ 15 ani a scăzut de la 35,3 la 31,5%.

În context global, Regiunea Euro-OMS are prevalențe dintre cele mai ridicate ale fumatului atât în rândul băieților cat și, mai ales, al fetelor [5].

3. Tabloul actual al fumatului în România

OMS estima că circa 31% din populația României fuma în mod curent în 2010 (aproximativ 5 773 800 persoane), iar studiul GATS 2011 documenta o prevalență de 26,7 % a celor ce fumau zilnic. OMS apreciază că în 2025 încă va fuma circa 23% din populația României (aproximativ 4 055 400 persoane), cu condiția, nota bene, ca eforturile privind controlul asupra tutunului să nu slăbească.

În 2010, aproximativ 41% dintre români și aproximativ 22% dintre românce fumau, previziunea OMS pentru 2025 fiind de circa 29% pentru bărbați și 18% pentru femei. În 2010,

rata cea mai ridicată de fumători se înregistra în grupul de vârstă 25-39 ani, atât la bărbați cât și la femei [6].

În dinamica primului deceniu 2000, numărul persoanelor ce fumau curent a scăzut îmbucurător de la 6,99 mil subiecți în 2000 la 5,77 mil în 2010. La orizontul 2025 OMS estimează continuarea scăderii până la circa 4,05 mil subiecți.

În privința fumatului zilnic, cifrele sunt 5,92 mil fumători în 2000 și 4,89 mil în 2010. În următoarea decadă se estimează continuarea scăderii până la circa 3,39 mil în 2025.

Pe grupe de vârstă, datele arată o scădere semnificativă a prevalenței fumatului zilnic în rândul populației în 2010 față de 2000. Tendința este scăderea fumatului la toate grupele de vârstă în perspectiva 2025 [6].

4. Actualități privind prevenția și renunțarea la fumat

Taxarea contribuie la prevenirea/descurajarea fumatului

În toate țările, taxele sporite sunt mecanismul cel mai eficient de a reduce consumul de tutun, în special în rândul tinerilor și săracilor. O suprataxare care majorează prețurile cu 10% scade consumul cu aproximativ 4% în țările cu venituri ridicate și cu aproximativ 5% în țările cu venituri mici și medii.

Numai 32 țări, mai puțin de 8% din populația lumii, beneficiază de taxarea tutunului mai mare de 75% din prețul de vânzare cu amănuntul. Veniturile fiscale din tutun sunt în medie de 175 ori mai mari decât investițiile pentru controlul tutunului [7].

Pentru a renunța, fumătorii au nevoie de informare-consiliere-ajutor medical.

Cei mai mulți dintre fumătorii informați devin conștienți de pericolele tutunului și doresc să renunțe. Consilierea și medicamentația specifice sunt metode care sporesc șansele lor de reușită.

Deși informarea și-a epuizat impactul în Europa, situația poate fi diferită în restul lumii. Astfel în uriașul bazin de potențiali fumători al Chinei, doar 38% dintre fumători cunoșteau în 2009 relația dintre fumat și boala coronariană și doar 27% știau că fumatul predispune la accident vascular cerebral.

Însfârșit, serviciile naționale de renunțare la fumat, cu acoperirea completă sau parțială a costurilor specifice, sunt disponibile în numai 21 țări - reprezentând 15% din populația lumii. Într-un sfert din țările cu venituri mici nu există asistență privind renunțarea la fumat.

Monitorizarea fumatului este crucială.

Numai monitorizarea strictă privind amploarea și caracterul epidemiei de tutun poate fundamenta politici optime de contracarare. Doar 1 din 4 țări, reprezentând puțin peste 30% din populația lumii, monitorizează consecvent consumul de tutun prin sondaje pe eșantioane reprezentative la nivel național, repetate la cel mult 5 ani [7].

5. Consumul și piața țigaretelor "ilicite" în UE

Sumarul studiului KPMG, arăta că în 2013 totalul pierderilor fiscale cauzate de comerțul ilicit de țigarette a fost de 10,9 mld. Euro.

Astfel consumul de *illicit whites** a crescut cu 15%, de la 17,1 mld. țigarette în 2012 la 19,6 mld. în 2013. În același interval volumul țigaretelor de altă proveniență ilegală a scăzut cu 9,8%, de la 48,6 mld. la 39 mld. Volumul comerțului ilegal cu țigarette în UE a înregistrat o creștere de la 8,4% în 2007 la 10,5% în 2013 [8].

În detaliu, circa 10 % dintre țigările consumate în UE erau procurate "pe sub mână", dintre care 33% erau *illicit whites** - fabricate afară sub branduri renumite și vândute pe piața neagră la prețuri "fără egal". De exemplu, *illicit whites* produse în țări non-UE sunt introduse prin contrabandă în Marea Britanie, unde sunt vândute la un preț de stradă de 2,5 – 3 Lire/pachet - față de prețul mediu legal de circa 6 Lire (cf. Tobacco Manufacturers' Association).

* În acest text: *illicit whites* se referă la țigările de brand fabricate legal undeva, dar cu scopul expres de a fi livrate și vândute ilegal într-o altă țară, fără taxarea legală; *contrabanda*: la țigările originale (de brand) fabricate legal în străinătate, dar valorificate în afara circuitului oficial principal, adică trecute fraudulos frontiera și vândute pe piața internă fără taxarea legală; în sfârșit, *contrafacerea*, la țigările fabricate ilegal în țară sau străinătate, adică purtând etichete de brand fără autorizația posesorilor mărcii și vândute sub acoperirea ambalajelor frauduloase pe piața internă, fără taxarea legală.

În timp ce numărul de *illicit whites* consumate a crescut cu 15% față de 2012, comerțul ilegal de țigărete în UE s-a stabilizat în general, fiind în ușoară scădere de la nivelul record de 11,1% în 2012 la 10,5% în 2013.

Cele mai înalte niveluri ale comerțului ilegal cu tutun se înregistrează în Letonia (28,8%), Lituania (27,1%), Irlanda (21,1%), Estonia (18,6%) și Bulgaria (18,2%). Volumele cele mai mari de țigărete “ilegale” reveneau Germaniei și Franței, cu 11,3 respectiv 9,6 miliarde țigărete, urmate de Polonia și Grecia, unde *illicit whites* reprezentau 9,1% și respectiv 12,2% din consum. În schimb, prevalența tutunului de contrabandă în 2013 - care exclude “*illicit whites*” și țigăretele contrafăcute - a scăzut semnificativ cu 26,7% față de 2006 către 35,6 miliarde de unități [9].

Ponderea *illicit whites* a cunoscut o schimbare semnificativă în favoarea producției și cererii, înregistrând o creștere continuă de la 4,7% în 2007 la aproape 40% din totalul ilicit în 2013 [10].

Harta europeană a consumului de țigărete “ilicite” arată o scară cu capetele: minim de 0-4% - Italia, Cehia, Portugalia și maxim > 20% - Lituania, Letonia, Irlanda. România se plasa la 10-14% - nivel mediu UE.

În 2013 cele mai mari creșteri față de 2012 ale consumului de țigărete “ilicite” se înregistrează în Grecia +4,4 % și Ungaria +3,9 %, iar cele mai mari descreșteri în UK -6,9 % și Italia -3,8 %. Per total, piața ilegală s-a restrâns în 2013, ceea ce reflectă, se speră, impactul prevederilor FCTC și ale Protocolului adițional reprimând comerțul ilicit [11].

În privința fluxurilor de *illicit whites*, principale trasee sunt din Grecia către Franța și Spania, din Belarus către Polonia și Lituania, din Kaliningrad-Rusia către Germania și Polonia, din Gibraltar-UK către Spania.

Polonia, Germania, Bulgaria, Grecia și Spania raportează cele mai mari volume de *illicit whites* [12].

6. Consumul de țigărete “ilicite” în România

În România 2007-2013, față de un consum de țigărete “licite” relativ stabil începând cu 2010, volumul vânzărilor de țigărete contrafăcute sau de contrabandă (C&C) a scăzut brusc în 2011 rămânând în continuare relativ stabil [13].

Consumul total de țigărete “licite” a scăzut în 2010 și a rămas în continuare relativ stabil.

În 2013 din consumul total, 87,7% erau legal produse în țară – LDC (legal domestic consumption), 1,4% erau importate legal la frontieră – ND(L) (non-domestic, legal), iar 10,9% erau contrafăcute sau de contrabandă.

Putem specula rezonabil că, în timp ce fabricanții legali de țigărete au redus prompt producția odată cu curba de sacrificiu aplicată salariilor în 2010, publicul de fumători s-a orientat în prima etapă (2010) către țigăretele “ilicite” - semnificativ mai ieftine, pentru ca în cele din urmă impactul reducerilor salariale să afecteze și piața ilicită.

În privința importului de țigărete, intrările în România au crescut în 2013 cu 13% față de 2012, în principal pe seama *illicit whites* cu etichetare duty free. Diferențele de prețuri între România și vecinii săi non-UE sunt substanțiale, în virtutea piețelor mai ieftine din Moldova, Ucraina și Serbia – sursele principale ale țigaretelor introduse în România. Ucraina este sursa majoră de țigărete contrafăcute afară, cu aproape 90 % din total [13].

La 25 septembrie 2014, Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF) a semnat un Protocol de colaborare cu fiecare dintre marile companii din industria tutunului rezidente în România: British American Tobacco - BAT, Japan Tobacco International - JTI și Philip Morris International - PMI, în vederea combaterii comerțului ilegal cu țigarete. Vicepreședintele ANAF și coordonatorul Direcției Generale Antifraudă Fiscală și al Direcției Generale a Vămirilor, arată că: „În lupta cu comerțul ilicit, autoritățile și contribuabilii trebuie să lucreze împreună pentru a răspunde amenințărilor și a asigura un mediu economic sănătos. Documentele semnate astăzi deschid o nouă perspectivă a dezvoltării cooperării cu marii producători de țigarete, în beneficiul cetățenilor. Comercianții legali vor plăti mai mult statului, dacă vânzările lor sunt mai puțin afectate de comerțul ilegal cu produse din tutun”. Pe partea industriei, PMI se angaja la furnizarea de expertize tehnice și training de specialitate pentru identificarea produselor contrafăcute, JTI contribuise deja în 2010 – 2013 cu instruirea a 28 echipe canine pentru depistarea țigaretelor ascunse; înfarsit BAT își reitere solidaritatea cu anti-frauda în domeniu, amintind că industria tutunului reprezenta al 2-lea cel mai mare contribuitor la bugetul de stat după petroliști, iar un singur procent recuperat de comerțul legal în dauna contrabandei însemna un plus de 40 milioane EUR la buget [14].

Reamintim aici că sursele OMS și FCTC recomandă prudență în privința elanurilor anti-contrabandă declarate de industria tutunului. Ambiguitatea provine din faptul că pierderile fabricanților în urma concurenței ilicite sunt (supra)compensate prin menținerea sau lărgirea pieții grație tutunului ilegal ieftin.

*

Medicii români implicați în combaterea fumatului subliniază la rândul lor că antidotul cel mai sigur împotriva pieței ilegale este restrângerea cererii de tutun prin prevenirea începerii fumatului la tineret și renunțarea la fumat. În context, programul MS „Stop fumat” continuă și în 2015, deși creșterea alocațiilor bugetare este încă plâpândă. Reamintim că „Stop fumat”, instrumentat de Institutul Nasta, oferă celor veritabil interesați susținere psihomedicală și medicamentoasă gratuită pentru lăsarea de fumat (tel verde: 0800 87 86 73) [15].

7. Concluzii

În 2013 circa 10 % dintre țigaretetele consumate în UE erau procurate “pe sub mână”, dintre care 33% au fost *illicit whites*. Guvernele UE au pierdut astfel aproximativ 10,9 miliarde €

Pe ansamblu UE piața ilegală s-a restrâns în 2013 față de 2012, ceea ce reflectă, se speră, impactul prevederilor FCTC și ale Protoalelor adiționale reprimând comerțul ilicit.

În contextul UE, România raporta în 2013 un consum de țigaretete “ilicite” de 10-14% plasat la un euro-nivel mediu.

Față de un consum de țigaretete “licite” relativ stabil începând cu 2010, volumul românesc de țigaretete de contrabandă & contrafăcute a scăzut brusc în 2011 sub impactul crizei economice, rămânând în continuare relativ stabil în jurul a 11% din consumul total, nivel ce susține necesitatea păstrării/sporirii vigilenței organelor abilitate prin lege, în conformitate cu obligațiile României ca parte FCTC.

Intrările de țigaretete în România au crescut în 2013 cu 13% față de 2012, în principal pe seama *illicit whites* cu etichetare duty free. Ucraina era sursa majoră de țigaretete contrafăcute afară, cu aproape 90 % din total.

*

WNTD 2015 țintește sensibilizarea populației, în privința riscurilor în planul legii și al sănătății personale și publice, atrase de accesibilitatea mai mare a tutunului clandestin.

Comerțul ilicit de tutun influențează advers prevenția și renunțarea la fumat. Tentația exercitată asupra tineretului de țigaretetele “ilicite” ieftine sporește cohorțele de adolescenți atrase în fiecare an între fumători. Renunțarea la fumat își pierde, din cauza țigaretetelor ieftine, una dintre motivațiile principale. Promotorii sănătății pot fi siguri că orice propagandă

împotriva tutunului ilicit potențează eforturile lor de a reduce fumatul în populația tânără și în populația generală.

8. Bibliografie

- [1]. Vers. ofic. RO a FCTC: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=68246
- [2]. Site-ul oficial OMS-WNTD 2015: <http://www.who.int/campaigns/no-tobacco-day/2015/event/en>
- [3]. Site-ul oficial OMS-WNTD: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs339/en/>
- [4]. Site-ul oficial OMS: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/tobacco/data-and-statistics>
- [5]. Site-ul oficial Euro-OMS: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/tobacco/data-and-statistics/who-is-smoking/adults>
- [6]. *** WHO global report on trends in prevalence of tobacco smoking 2015: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/156262/1/9789241564922_eng.pdf?ua=1
- [7]. Site-ul oficial OMS-WNTD: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs339/en/>
- [8]. Site-ul Philip Morris International (1): http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/Documents/SUN%20Report%20Key%20Facts.pdf
- [9]. Site-ul Phillip Morris International (2): http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/Pages/sun_report_2013.aspx#
- [10]. Site-ul Philip Morris International (3): http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/Documents/EU%20Illegal%20Tobacco%20Trade.pdf
- [11]. Site-ul Philip Morris International (4): http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/Documents/EU%20Illegal%20Tobacco%20Markets%202013.pdf
- [12]. Site-ul Philip Morris International (5): http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/Documents/Illicit%20Whites.pdf
- [13]. *** Project Sun Report 2013: http://www.pmi.com/eng/media_center/media_kit/Documents/SUN%20Report%202013.pdf
- [14]. *** Protocol între Agenția Națională de Administrare Fiscală și marile companii din industria tutunului, pentru combaterea pieței negre. Comunicat de presă: http://www.customs.ro/UserFiles/140925_CP_DGV_semnare%20protocoale%20producatori%20tigarete.pdf
- [15] Ciobanu M. Comunicare personală, aprilie 2015.